

ข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้น

งานบริการชุมชนหรือการบริการทางวิชาการแก่ชุมชนและสังคมเป็นรากฐานที่ก่อให้เกิดแนวคิดที่เรียกว่า การศึกษาต่อเนื่อง (Continuing Education) หรือ การศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) จะเห็นได้ว่าตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา เริ่มมีความเข้าใจกันว่า การที่ความรู้จะอยู่ในกลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งนั้นไม่เหมาะสม แนวความคิดเรื่องการบริการชุมชนจึงเกิดขึ้น และตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นต้นมา การอุดมศึกษา (Higher Education) ของประเทศตะวันตก โดยเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกาได้มุ่งไปในทางที่จะให้การศึกษาที่มีส่วนสัมพันธ์กับการงานและชีวิตจริง แนวความคิดเรื่องงานบริการชุมชนเป็นของใหม่ แต่เป็นแนวความคิดที่ได้รับการพัฒนาอย่างกว้างขวาง และได้ขยายไปในประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนา¹

วิธีการ และพัฒนาการของการบริการชุมชน

แนวคิดเรื่องงานบริการชุมชนเกิดขึ้นในตอนปลายศตวรรษที่ 19 เป็นระยะที่เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมในประเทศอังกฤษและมีกรรมกรมากมาย ขณะเดียวกันการ

¹H.W. Hannah, Resource Book for Rural Universities in the Developing Countries (Urbana, Illinois : University of Illinois Press; 1966), p.VII, 254-256.

อุดมศึกษาในขณะนั้นเป็นการศึกษาเพื่อคนส่วนน้อย (Elite Education) และเป็น การศึกษาเพื่อชนชั้นสูง ไม่มีใครได้เล่าเรียนในมหาวิทยาลัยมากนัก จึงเกิดมีความคิด ที่จะเผยแพร่ความรู้ไปสู่คนภายนอกมหาวิทยาลัย การเผยแพร่แบบนี้ประเทศอังกฤษได้ ดำเนินการเป็น 3 รูปแบบ คือ การเผยแพร่ความรู้ สมาคมการศึกษาของกรรมกร และการปราศรัยในที่สาธารณะ¹

รูปแบบแรกคือการเผยแพร่ความรู้ (University Extension System) มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ (Cambridge University) ได้จัดชั้นเรียนให้กับกรรมกร ขึ้นในปี ค.ศ. 1867 และในปี ค.ศ. 1885 มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ดก็ได้เริ่มงานนี้เช่น กัน และแนวความคิดนี้ได้แพร่หลายไปตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในประเทศที่เป็นอาณานิคมหรือเคยเป็นอาณานิคมของประเทศอังกฤษมาก่อน เช่น อเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย อัฟริกาใต้ และอินเดีย เป็นต้น

รูปแบบที่สองคือ สมาคมการศึกษาของกรรมกร (Workers' Educational Association) เป็นลักษณะการเผยแพร่ความรู้ในกับกลุ่มกรรมกรอย่างแท้จริง เพราะในรูปแบบแรก ปรากฏว่า ผู้รับบริการส่วนใหญ่เป็นครูและเสมียนจากสำนักงานต่าง ๆ ดังนั้น กลุ่มของกรรมกรจึงได้รวมตัวเป็นสมาคมจัดกิจกรรมเพื่อการศึกษาของตนเอง โดยอาศัยพวกศาสตราจารย์ในมหาวิทยาลัยเป็นผู้ช่วยเหลือแนะแนวทางและ เป็นวิทยากร

รูปแบบที่สาม การปราศรัยในที่สาธารณะ (Public Lecture) นี้ เป็นความก้าวหน้าของมหาวิทยาลัยในประเทศอังกฤษที่ทำให้มหาวิทยาลัยเป็นสมบัติของชุมชน อาจารย์ของมหาวิทยาลัยมีอิสระในการเสนอข้อค้นพบ ข้อคิดและความเห็นแก่

¹Arthur P. Newton, The Universities and Educational System of the British Empire (London : W. Collins Sons, 1938), p.169.

สาธารณชน เนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วรรณคดี ศิลปะ การเมือง การเมือง
ระหว่างประเทศ ฯลฯ

ส่วนงานบริการชุมชนในประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น ได้รับแนวคิดและอิทธิพล
จากประเทศอังกฤษและนำไปพัฒนาจนเป็นแบบแผนของตนเอง กล่าวคือ ในปี ค.ศ. 1891
มหาวิทยาลัยวิสคอนซิน (Wisconsin University) และมหาวิทยาลัยแห่งรัฐแคลิ-
ฟอร์เนีย (California State University) ได้จัดตั้งแผนกเผยแพร่ความรู้
(Extension Division) ขึ้น เพื่อทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้หรือกระจายความรู้ออกไป
กิจกรรมที่ทำกันคือ การบรรยายให้คนภายนอกฟัง การเปิดวิชาให้คนภายนอกเรียนได้
และการเรียนเพื่อรับประกาศนียบัตร ในที่สุดเกิดมีปัญหาเพราะความรู้หลายอย่างไม่
ตรงและไม่เป็นไปตามความต้องการของสังคม ดังนั้น ระหว่างปี ค.ศ. 1906 - 1907
มหาวิทยาลัยวิสคอนซินจึงได้ปรับปรุงความคิดและแนวทางใหม่ โดยให้หน่วยงานของ
รัฐบาล องค์การของบริษัทเอกชน องค์การอุตสาหกรรมธุรกิจ มีส่วนร่วมในการจัด
เนื้อหา และกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนมากขึ้น กิจกรรมส่วนใหญ่
ครอบคลุมตั้งแต่การจัดอบรมสั้น ๆ การประชุมสัมมนา การเปิดห้องสมุดให้บริการ
การให้คำปรึกษา เนื้อหาเป็นความรู้ทั่วไป และความรู้เฉพาะเรื่อง แต่ไม่เน้นด้านใด
ด้านหนึ่งเป็นพิเศษ

ขณะเดียวกันได้เผยแพร่ความรู้ทั้งด้านเกษตรและวิศวกรรมเกษตรให้แก่
ประชากรที่เป็นชาวนาหรือผู้นำชาวนาได้รับการศึกษา ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยของทุก ๆ รัฐ
ให้ความรู้ ทำการวิจัยศึกษาและเสนอแนวทางแก้ปัญหา ทำให้กิจการด้านเกษตรของ
สหรัฐฯ ก้าวหน้าไปอย่างมาก จากการกสิกรรมธรรมดากลายเป็นกสิกรรมแบบอุตสาหกรรม
กรรม และรูปของการให้บริการได้เปลี่ยนไปในทางสนองตอบระบบอุตสาหกรรมมากขึ้น
ในรูปแบบของอุตสาหกรรมนี้เองที่แนวความคิดเกี่ยวกับการศึกษาต่อเนื่อง ปากกัชต์ เจน
นักรเรียนและผู้ใหญ่ที่ทำงานตอนกลางวันได้เรียกร้องที่จะได้ความรู้ใหม่ ๆ มาปรับปรุง
ฐานะของตนเอง คนที่ทำงานแต่ไม่มีโอกาสในการศึกษาระดับอุดมศึกษาต้องการให้
มีโอกาเรียน สถาบันธุรกิจอุตสาหกรรมรวมทั้งองค์การของรัฐบาล ต้องการให้

มหาวิทยาลัยจัดการศึกษาซ่อมเสริมให้กับคนงาน เพื่อให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี วิทยาลัยภาคค่ำ (Evening Colleges) จึงเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง ส่วนการศึกษาทั่วไป (General Studies) เริ่มมีขึ้นเกือบทุกสถาบันและหลักสูตรระยะสั้น (Short Courses) ก็ได้เกิดขึ้นในโรงเรียนวิชาชีพชั้นสูงต่าง ๆ เช่น แพทย์ วิศวกรรมศาสตร์ การศึกษา กฎหมาย เศรษฐศาสตร์ พาณิชยศาสตร์ เป็นต้น ดังนั้น การศึกษาต่อเนื่องสำหรับศิษย์เก่า (Continuing Education for Alumni) หรือศูนย์การศึกษาต่อเนื่อง (Center for Continuing Education) หรือแผนกเผยแพร่ความรู้ (Extension Division) เกือบเป็นของจำเป็นสำหรับมหาวิทยาลัยในประเทศสหรัฐอเมริกา เนื้อหาวิชาจึงมีอย่างกว้างขวางครอบคลุมตั้งแต่ความรู้ทั่วไป ความรู้เฉพาะด้าน ความรู้เพื่อเอาปริญญารวม ทั้งกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีหลักการว่า สถาบันการศึกษาจะต้องตอบสนองความต้องการของคนทุกประเภทและบุคคลที่สนใจ¹

การบริการชุมชนของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย

ในอดีตนั้นมหาวิทยาลัยไม่ได้ให้ความสนใจแก่งานบริการชุมชนแต่อย่างใด และขณะเดียวกันชุมชนเองไม่ได้แสดงความต้องการงานบริการจากมหาวิทยาลัยเช่นกัน บทบาทของมหาวิทยาลัยจึงเป็นเพียงผลิตบัณฑิตเท่านั้น จนกระทั่งในระหว่างปี พ.ศ. 2495 - 2496 งานบริการชุมชนเริ่มเกิดขึ้นที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นแห่งแรก โดยได้เสนอแผนปรับปรุงมหาวิทยาลัยเพื่องานบริการชุมชน มุ่งเน้นเฉพาะการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรเป็นหลักสำคัญ ควบคู่การเผยแพร่ความรู้ทางวิทยุ

¹Malcolm S. Knowles, Higher Adult Education in the United States (Washington D.C.: American Council on Education, 1969), p.10.

เอกสาร และการให้การศึกษาระยะสั้น จากสถิติในปี พ.ศ. 2513 ปรากฏว่า มีผู้ผ่านการอบรมวิชาชีพภาคฤดูร้อนซึ่ง เริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2496 ไปแล้วไม่ต่ำกว่า 5 พันคน ควบคู่กันจึงได้มีการจัดตั้ง "สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม"¹ ขึ้น

ส่วนมหาวิทยาลัยอื่น ๆ เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ดำเนินการเผยแพร่ความรู้ทางด้านการปกครอง และพัฒนางานวิจัยออกเผยแพร่อย่างกว้างขวาง รวมทั้ง เปิดห้องสมุดให้บุคคลภายนอกมีโอกาสใช้และพิมพ์วารสารออกเผยแพร่ หลังจากแยกสถาบันอิสระ คือ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์แล้ว สถาบันดังกล่าวได้ตั้งสำนักฝึกอบรมขึ้นในปี พ.ศ. 2510 เพื่อทำหน้าที่ในการให้บริการชุมชนอย่างจริงจัง สำหรับมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่มีอยู่ได้ให้บริการเฉพาะเรื่อง เฉพาะบุคคล และเป็นครั้งคราว เช่น งานอบรมครู นักบัญชี นักกฎหมาย หรือการบรรยายและประชุมทางวิชาการ

สำหรับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ริเริ่มงานบริการชุมชนในรูปแบบใหม่ขึ้นในปี พ.ศ. 2501 คือ การตั้งค่ายอาสาพัฒนา รูปแบบของงานบริการชุมชนแบบนี้ เป็นแบบที่เกิดขึ้นเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนาเป็นส่วนใหญ่ โดยที่นิสิตนักศึกษา ร่วมกับอาจารย์ใช้เวลาว่างในฤดูร้อนปีภาคเรียนออกไปตามหมู่บ้านในชนบท ไปช่วยเหลือ แนะนำและนำประโยชน์ให้กับหมู่บ้านนั้น ๆ เป็นเรื่อง ๆ ไป เช่น การสร้างบ่อน้ำ สร้างโรงเรียน ฯลฯ²

¹ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, "งานบริการชุมชน บทบาทที่สามของมหาวิทยาลัย,"

(เอกสารการสัมมนาชุดที่ 3 โครงการจัดตั้งศูนย์การศึกษาต่อเนื่องจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) /ม.ป.ท., ม.ป.ป./, หน้า 8.

²ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, "พัฒนาการของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย" วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2516, หน้า 129 - 130.

งานบริการชุมชนเกือบทุกมหาวิทยาลัยเท่าที่เกิดขึ้นในระยะแรก ๆ เป็นระยะที่เกิดขึ้นจากความจำเป็นของแต่ละยุคแต่ละสมัย และดำเนินกันไปอย่างไร้ระบบ ไม่มีแบบแผนที่แน่นอน ไม่ประสานงานกัน รวมทั้งไม่ได้มีการศึกษากันอย่างเป็นเรื่องเป็นราวอีกด้วย¹ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2501 - 2504 ได้มีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นครั้งแรก ระเบียบนี้เองที่บทบาทของสถาบันอุดมศึกษามีส่วนสัมพันธ์กับสังคมมากขึ้น และสูงขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงปัจจุบัน

จนกระทั่ง พ.ศ. 2517 ได้มีการวิเคราะห์และพิจารณางานของมหาวิทยาลัยในส่วนที่เกี่ยวกับการบริการชุมชน ที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลกในเรื่อง "ภารกิจของมหาวิทยาลัยที่สังคมไทยมุ่งหวัง" อันได้แก่ ด้านการเรียนการสอน ด้านการวิจัย ด้านการบริการชุมชน และด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการบริการชุมชนนั้น ได้มีการแยกพิจารณาในรายละเอียดของความจำเป็นของขอบข่าย และแนวทางในการปรับปรุงงานด้านบริการชุมชน²

เกี่ยวกับงานด้านบริการชุมชน ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ ได้ให้แนวความคิดว่าการเผยแพร่ความรู้ เป็นการให้ความรู้แก่คนภายนอกร่วมมหาวิทยาลัยด้วยวิธีการต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ การบรรยายอภิปรายต่าง ๆ การจัดพิมพ์หนังสือเผยแพร่

007099

¹ไพฑูรย์ สีนลารัตน์, "งานบริการชุมชน : บทบาทที่สามของมหาวิทยาลัย," (เอกสารการสัมมนาชุดที่ 3 โครงการจัดตั้งศูนย์การศึกษาต่อเนื่องจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), [ม.ป.ท., ม.ป.ป.], หน้า 9

²โครงการพัฒนามหาวิทยาลัย, "รายงานการสัมมนาเรื่องภารกิจของมหาวิทยาลัยที่สังคมไทยมุ่งหวัง," (อัครสำเนาะ) หน้า 10-11.

เป็นต้น¹

แนวทางการจัดตั้งศูนย์การศึกษาต่อเนื่องจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 โดยมีคณะกรรมการชุดหนึ่งที่หาข้อมูลและดำเนินการวิจัยเพื่อทราบลักษณะการบริการชุมชนของสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ตลอดจนกระทรวง ทบวง กรม และสถาบัน ที่เผยแพร่ความรู้ ให้คำปรึกษาแนะนำ ตลอดจนการฝึกอบรม และสัมมนา วัตถุประสงค์ข้อหนึ่งของการจัดตั้งศูนย์การศึกษาต่อเนื่องจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้กล่าวว่า "... ให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน โดยใช้สื่อมวลชนประเภทสิ่งพิมพ์ ภาพยนตร์ วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ ระบบการสอนไปรษณีย์ และสื่อการศึกษาในรูปแบบอื่น²

นอกจากนี้โครงการการจัดตั้งศูนย์การศึกษาต่อเนื่องจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ยังได้กำหนดงบประมาณค่าครุภัณฑ์พิเศษ³ คือ การขยายงานสถานีวิทยุจุฬาฯ ใหม่อีก 3 ภาค เอ เอ็ม และภาค เอฟ เอ็ม เพื่อใช้เป็นสื่อสำหรับการบริการทางวิชาการแก่ชุมชน จะเห็นได้ว่า การจัดการศึกษาต่อเนื่องไม่ว่าจะเป็นประเทศที่เจริญแล้ว เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ฯลฯ หรือประเทศที่กำลังพัฒนา เช่น ฟิลิปปินส์ เคนยา โคลัมเบีย ได้ใช้วิทยุเป็นสื่อการสอนที่สำคัญ

¹ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, "งานบริการชุมชน : บทบาทที่สามของมหาวิทยาลัย," (เอกสารการสัมมนาชุดที่ 3 โครงการจัดตั้งศูนย์การศึกษาต่อเนื่อง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) [ม.ป.ท., ม.ป.ป.], หน้า 10.

²จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, "โครงการจัดตั้งศูนย์การศึกษาต่อเนื่อง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย," (อัครสำเนา), หน้า 3.

³จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, "โครงการจัดตั้งศูนย์การศึกษาต่อเนื่อง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย," (อัครสำเนา), หน้า 8.

เพื่อเป็นบริการทางวิชาการแก่ชุมชนให้มีโอกาสได้เล่าเรียน แสวงหาความรู้ในส่วน
ต่าง ๆ ที่บุคคลสนใจ โดยเฉพาะนอกเหนือจากการศึกษาที่ตนเองได้เคยเรียนมาแล้ว
ในฉีกี¹

เอกสารการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เพื่อให้ทราบว่าวิทยุเป็นสื่อการสอนและสื่อเพื่อเผยแพร่ความรู้ได้ก็เพียงใด
ผู้วิจัยได้รวบรวมค้นคว้าหาข้อมูลจากเอกสารการวิจัยต่าง ๆ ปรากฏว่า การวิจัย
ที่เกี่ยวข้องในเรื่องความต้องการรายการวิทยุกระจายเสียงสำหรับการศึกษาของ
ประชาชนในประเทศไทยนั้น ส่วนมากทำกันในลักษณะวิทยานิพนธ์ จากการสำรวจ
หาข้อมูลเห็นได้ชัดว่า ผู้ที่ทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับเรื่องนี้มีเพียงสองสามราย ส่วน
ข้อมูลทางการวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้น เป็นเพียงการสำรวจเวลาที่ประชาชนฟังรายการ
และรายการวิทยุกระจายเสียงที่ประชาชนชอบฟัง คงจะเห็นได้จากการรายงานสรุป
การสำรวจสื่อมวลชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ ของศูนย์วิจัยนิเทศศาสตร์
คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งสรุปว่า การวิจัยที่สถาบันวิจัยในประเทศ
ทำไว้ คือ สำนักงานสถิติแห่งชาติ (พ.ศ. 2511 - 2512) บริษัทวิจัยคิมมาร์ (ธันวาคม
2515) และฝ่ายวิจัยสำนักข่าวสารอเมริกันกรุงเทพฯ นคร (2507 ถึง 2514)
ปรากฏว่า เวลาฟังรายการวิทยุกระจายเสียงของประชาชนที่ได้ทำการวิจัย พบว่า
ช่วงเวลาที่ผู้ฟังมากที่สุดครั้งนั้นตรงกัน คือ ช่วงเวลาจาก 6.00 น. - หลัง 8.00 น.
เล็กน้อย ช่วงเวลาที่นิยมฟังมากที่สุดรองลงมาคือเวลา ระหว่าง 19.00 น.-21.00 น.

¹Norman Mackenzie, Richmond Postgate and John Scupham,
Open Learning, Systems and Problems in Post-Secondary Education,
(United Kingdom : The Unesco Press, 1975), p.1.

และช่วงเวลาที่ผู้ฟังน้อยได้แก่เวลาระหว่าง 11.00 น. - 19.00 น. และจากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับรายการวิทยุกระจายเสียงที่ประชาชนชอบ ปรากฏว่ารายการเกษตรมีแนวโน้มว่าผู้ฟังมากหากมีการจัดรายการที่น่าสนใจและเพลินเพลิน¹

พ.ศ. 2513 ไพพร เล็กอุทัย ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การสำรวจรายการศึกษาทางวิทยุกระจายเสียงในจังหวัดพระนคร" มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบปริมาณรายการการศึกษากับรายการทั่วไปและเพื่อทราบความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อรายการของสถานีวิทยุแห่งประเทศไทย ททท.ภาคปกติ วิทยุศึกษา และ 1 ปณ. ผลการวิจัยปรากฏว่า สถานีวิทยุศึกษาจัดรายการการศึกษามากกว่ารายการทั่วไป การฟังรายการวิทยุกระจายเสียงของครู ครูฟังวิทยุกระจายเสียงทุกวันในช่วง 5.00 น. - 7.00 น. และชอบฟังข่าวมากที่สุด ครูมีความเห็นว่า รายการข่าวและสารคดีให้ใ้ค้มากที่สุดสมควร และเสนอแนะว่าควรเพิ่มรายการการศึกษาให้มากขึ้น ทางค่านักเรียนนั้น ฟังวิทยุกระจายเสียงในช่วงเวลา 17.00 น. - 21.00 น. ในวันจันทร์ถึงวันศุกร์²

พ.ศ. 2516 จุฬาทิพย์ บุญยทรัพย์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ประชาคมในเขตกรุงเทพมหานครเกี่ยวกับรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาประชาชน ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา" โดยมีความมุ่งหมายที่จะศึกษาความสนใจของผู้ฟังในเขตกรุงเทพมหานคร ในการรับฟังรายการกระจายเสียงของสถานีวิทยุศึกษา

¹Chulalongkorn University, Faculty of Communication Arts, "Summary of Mass Media Surveys : Northeastern Thailand," (n.p., n.d.), pp. 36 - 45.

²ไพพร เล็กอุทัย, "การสำรวจรายการการศึกษาทางวิทยุกระจายเสียงในจังหวัดพระนคร," วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ แผนกวิชาสื่อสารมวลชนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2513.

ผลการวิจัย ปรากฏว่า ผู้ฟังส่วนใหญ่สนใจรายการสารคดี บทความเกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญและข่าว รายการประเภทที่ให้ความรู้ กลุ่มผู้ฟังต้องการให้เพิ่มสารคดีเกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญ บุคคลสำคัญ วิทยาศาสตร์ทางการแพทย์ สารคดีท่องเที่ยวในประเทศและต่างประเทศ การเกษตร รายการตอบปัญหาทางการแพทย์ รายการทางการศึกษากลุ่มผู้ฟังส่วนมาก โดยเฉลี่ยแล้วต้องการให้เพิ่มรายการเกี่ยวกับจิตวิทยาการแนะแนว¹

พ.ศ. 2517 สุรชาติ ทินานนท์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความต้องการชาวประมงทะเลเกี่ยวกับรายการวิทยุเพื่อการศึกษา" วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อสำรวจความต้องการของชาวประมงทะเลในด้านความสนใจ ความพร้อมในการฟังรายการวิทยุเพื่อการศึกษา ผลปรากฏว่า ชาวประมงทะเลสนใจรายการข่าวและรายการความรู้ที่เกี่ยวกับการประมง เป็นอย่างมาก²

พ.ศ. 2519 ชัยโรจน์ บุญญาวัตร ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความต้องการรายการวิทยุกระจายเสียง สำหรับการศึกษาของประชาชนในภาคกลาง" วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการ ความนิยมและความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อรายการวิทยุกระจายเสียงและสำรวจปริมาณเวลาของรายการสถานีวิทยุจัดออกอากาศ ผลการวิจัยปรากฏว่า ประชาชนประมาณร้อยละ 99 มีเครื่องรับวิทยุในครอบครองและประมาณร้อยละ 75 ฟังรายการวิทยุกระจายเสียงทุกวัน สำหรับรายการความรู้หรือสารคดีที่ประชาชนต้องการมากที่สุดคือ รายการความรู้ทางการเมือง รองลงมาคือรายการส่งเสริม

¹ จุฑาทิพย์ บุญยทรรศนีย์, "ประชามติในเขตกรุงเทพมหานครเกี่ยวกับรายการวิทยุกระจายเสียง เพื่อการศึกษาประชาชน ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา," วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ แผนกวิชาโสตทัศนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516.

² สุรชาติ ทินานนท์, "ความต้องการของชาวประมงทะเลเกี่ยวกับรายการวิทยุเพื่อศึกษา," วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ แผนกวิชาโสตทัศนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517.

ประภคณาชีพ เกี่ยวกับความนึกเห็นของประชาชนในการฟังรายการวิทยุกระจายเสียงปรากฏว่า เนื้อหาที่ประชาชนต้องการจากการฟังรายการวิทยุมากที่สุดคือ เนื้อหาที่ส่งเสริมความรู้ในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะผู้ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ต้องการมากที่สุด และความยาวของรายการ คือ รายการที่มีความยาวมากกว่า 30 นาที และไม่เกิน 1 ชั่วโมง ส่วนเวลาที่ประชาชนฟังมากในวันต่างของสัปดาห์คือ เวลาเช้าก่อน 7.00 น. ถึง 9.00 น. และหัวค่ำตั้งแต่เวลา 18.00 น. - 20.00 น.¹

พ.ศ. 2520 ศูนย์วิจัยนิเทศศาสตร์ ร่วมกับแผนกวิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การสำรวจผู้ฟังและผลการรับฟังของสถานีวิทยุจุฬาฯ" วิจัยดำเนินการวิจัย ได้ทำการส่งแบบสอบถามและสัมภาษณ์ลิสต์ อาจารย์ และนิสิตจุฬาฯ ผลการวิจัยปรากฏว่า โดยเฉลี่ยแล้วร้อยละ 98 ของคนกรุงเทพมหานครมีเครื่องรับวิทยุอยู่ภายในบ้าน และร้อยละ 81 ของผู้รับการสัมภาษณ์มีวิทยุทั้งประเภท เอ เอ็ม เอฟ เอ็ม ส่วนการฟังวิทยุ ร้อยละ 56 ของผู้รับสัมภาษณ์ ได้ฟังวิทยุเป็นประจำทุกวัน และเวลาที่มีผู้รับฟังวิทยุมากที่สุด ได้แก่เวลาเช้ากับหัวค่ำ กล่าวคือ วันจันทร์ ถึงวันศุกร์ ซึ่งปกติเป็นวันทำงาน จะมีผู้ฟังสูงสุดในตอนเช้า ในเวลา 6.00 น. - 8.00 น. สำหรับเวลาหัวค่ำจำนวนผู้ฟังสูงสุดจะอยู่ในช่วงเวลา 20.00 น. - 22.00 น. ในเรื่องความถี่ของการฟังวิทยุ โดยเฉลี่ยแล้ว พบว่า ร้อยละ 46 ฟังวิทยุครั้งหนึ่ง ๆ นานไม่ต่ำกว่าครึ่งชั่วโมง และไม่เกิน 2 ชั่วโมง นอกจากนี้ยังพบอีกว่า ผู้รับฟังวิทยุถึงอัตรา ร้อยละ 16 ฟังวิทยุครั้งหนึ่ง ๆ นานเกินกว่า 3 ชั่วโมง และรายการวิทยุที่มีผู้รับฟังเป็นประจำนั้น ปรากฏว่า โดยเฉลี่ยแล้วร้อยละ 75 ของผู้รับการสัมภาษณ์ทั้งหมด ฟังรายการบันเทิงเป็นประจำ

¹ชัยโรจน์ บุญญานวัตร, "ความต้องการรายการวิทยุกระจายเสียงสำหรับการศึกษาของประชาชนในภาคกลาง," วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต แผนกวิชาโสตทัศนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519.

รองลงมา ร้อยละ 55 พังรายการประเภทข่าว ร้อยละ 14 พังรายการประเภทความรู้ เป็นประจำ สำหรับรายการประเภทความรู้ ผู้รับสารสัมพันธ์ไม่ว่าจะอยู่ในสถานภาพทาง เศรษฐกิจและสังคมระดับใด ก็ตามจะ เป็นที่นิยมในอันดับรองลงมาจากประเภทข่าว และรายการบันเทิง¹

พ.ศ. 2521 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาบทบาทของสื่อมวลชนต่อการศึกษารอบบ้าน" โดยได้สำรวจจากตัวอย่าง 1,536 คน ผลปรากฏว่า มีผู้ฟังวิทยุมากที่สุด คือร้อยละ 87 รองลงมาคือ ภาพยนตร์ร้อยละ 74 หนังสือพิมพ์ ร้อยละ 47 คุโทรทัศน์ ร้อยละ 34 และอานนิตยสาร ร้อยละ 16 ทางด้านค่าของความสำคัญของสื่อมวลชน วิทยุสำคัญที่สุด และผลจากการวิจัย ได้เสนอให้รัฐบาลพึง เน้นการให้การศึกษาแก่ประชาชนผ่านทาง วิทยุ และภาพยนตร์ การให้การศึกษาแก่ผู้มีอาชีพเกษตรกร ควรใช้วิทยุและภาพยนตร์²

จากผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องรายการกระจายเสียงเพื่อการศึกษา ทั้งในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัดในภาคต่าง ๆ นั้น พอจะสรุปได้ว่าเป็นการสำรวจ เวลาที่ประชาชนฟังรายการ และรายการวิทยุกระจายเสียงที่ประชาชนชอบฟัง เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งก็ได้ข้อมูลเป็นที่น่าสังเกตว่า ผลการวิจัยที่ปรากฏ มีความคล้ายและไม่แตกต่างกันมากนัก ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้พยายามวิจัยให้แคบลงไปอีกว่า ความต้องการรายการวิทยุกระจายเสียงทางการศึกษาของประชาชน ซึ่งอยู่รอบจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีความต้องการมากน้อยเพียงใด รายการทางวิชาการ รายการสารคดี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, การสำรวจผู้ฟังและผลการรับฟังสถานีวิทยุจุฬา ม.ป.ท., ม.ป.ป. หน้า 1.

²สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, การศึกษาบทบาทของสื่อมวลชนต่อการศึกษารอบบ้าน, (พ.ร.ศ. 2521).

ความรู้ทั่วไป และรายการส่งเสริมอาชีพที่สถานีวิทยุกระจายเสียงของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะจัดเสนอให้ นั้น ควรมีความสัมพันธ์กับเวลาการส่งกระจายเสียงมากน้อยเท่าไร และมีความเหมาะสมเพียงใดในแต่ละรายการ ตลอดจนหาแนวทางการจัดทำรายการประเภทต่าง ๆ ดังกล่าวให้มีมาตรฐานเพื่อเป็นแนวในการจัดรายการกระจายเสียงให้มีประสิทธิภาพ และเป็นที่สนใจของประชาชนมากยิ่งขึ้น

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย